

Ks. Jan DYDUCH
Papieska Akademia Teologiczna

ŻYCIE I POSŁUGA KAPŁANÓW W ŚWIETLE II POLSKIEGO SYNODU PLENARNEGO

Ojciec Święty Jan Paweł II, rozpoczynając II Polski Synod Plenarny w Warszawie 8 czerwca 1991 r., powiedział:

Synod oznacza spotkanie, zbieżność dróg, którymi ludzie i ludzkie wspólnoty starają się iść za Chrystusem. On bowiem sam jeden jest Drogą, jedyną Drogą, Prawdą i Życiem (J 14, 6). My ludzie jako Kościół i jako wszystkie bytujące w tym jednym Kościele Kościoły – musimy wciąż odnajdywać tę Drogę jedyną, jaką jest Chrystus¹.

W odnajdywaniu tej drogi szczególne zadania spoczywają na kapłanach. Stąd synod ukazuje program odnowy życia i posługi kapłanów.

ŻYCIE WEWNĘTRZNE KAPŁANÓW

Sobór watykański II naucza:

Do nabycia zaś tej doskonałości zobowiązani są kapłani ze szczególnego względu, ponieważ poświęceni Bogu nowym sposobem w momencie przyjęcia święceń, stają się żywymi narzędziami Chrystusa Wiecznego Kapłana, aby mogli kontynuować przez wieki Jego przedziwne dzieło².

Kapłan wezwany jest do doskonałości zarówno przez przyjęcie sakramentu chrztu, jak i sakramentu święceń. Tę naukę soborową przywołuje II Polski Synod Plenarny, który dokonuje swoistej recepcji wskazań Vaticanum II w Kościele polskim. Synod przypomina, że „według nieprzerwanej nauki Kościoła zbawcze posłanie powierzone przez Ojca Jego Synowi zostało powierzone Apostołom, a przez nich

¹ *IV pielgrzymka do Ojczyzny*, Kraków 1991, s. 208.

² Dekret soborowy *Presbyterorum ordinis*, 12.

ich następcom. Otrzymują oni Ducha Jezusa, aby działać w Jego imieniu i w Jego osobie”³. Prezbiter – żywe narzędzie Chrystusa – działa w Jego imieniu i Jego mocą „agere in persona Christi”. Działając w ten sposób, kapłan uobecnia Chrystusa, tzn. przedłuża obecność Chrystusa jedynego i najwyższego Pasterza. Ukazywanie i uobecnienie Chrystusa w sposób przejrzysty wymaga od prezbitera miłości pasterskiej. Tylko miłość pasterska sprawia, że kapłan jest czytelnym świadkiem Chrystusa. Według synodu:

[...] wewnętrzną zasadą i cnotą kierującą życiem duchowym prezbitera jest miłość pasterska: darmo otrzymany dar Ducha Świętego, a jednocześnie zadanie i wezwanie do odpowiedzialnej i wolnej odpowiedzi poprzez całkowity dar z siebie dla Kościoła, a na obraz daru Chrystusa i we współdziałanie z Nim⁴.

Miłość pasterska jednoczy różnorodne działania prezbitera, wykonywane przezeń w Kościele i dla Kościoła. Miłość pasterska jest więc miłością Kościoła – Oblubieńcy Chrystusa. Sprawia ona, że kapłan zajmuje właściwą postawę wobec Boga i Jego ludu. Staje się sługą Boga i sługą Ludu Bożego, staje się człowiekiem Boga – *homo Dei*, ale zarazem sługą człowieka – *homo hominis*⁵.

Pierwowzorem kapłana, sługi jest Jezus Chrystus. To On w chwili święceń daje udział każdemu prezbiterowi w swoim jedynym i najwyższym kapłaństwie. Jest ono źródłem tożsamości kapłańskiej. Synod naucza:

Tożsamość kapłańska wynika ze szczególnego uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa, dzięki któremu wyświęcony staje się w Kościele i dla Kościoła rzeczywistym, żywym i przejrzystym obrazem Chrystusa kapłana, [...] sakramentalnym uobecnieniem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza [...]. Święcenia zapoczątkują w kapłanie szczególny związek ontologiczny, który jednoczy go z Chrystusem⁶.

To zobowiązuje prezbiterów do naśladowania Chrystusa, odwzorowania Jego życia, ukazywania go w sposób przejrzysty⁷. Naśladowanie Chrystusa zobowiązuje prezbiterów, aby dążyli do świętości. Synod plenarny przywołuje naukę Vaticanum II o powszechnym po-

³ II Polski Synod Plenarny (1991–1999), Poznań 2001, s. 191. Dalej cytuję w skrócie: II PSP.

⁴ Tamże, s. 161.

⁵ Por. S. Nowak, *Styl kapłaństwa Jana Pawła II w jego posłudze apostolskiej*, [w:] *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II*, red. J. D. Szczurek, Kraków 1997, s. 30 n.

⁶ II PSP, s. 160.

⁷ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, Kraków 1972, s. 199–200.

wołaniu do świętości w dokumencie: *Świętość, dar i zadanie*⁸. Wezwanie to skierowane do wszystkich, do prezbiterów odnosi się w sposób szczególny. Skuteczność działań prezbiterów jako przewodników i nauczycieli uzależniona jest od stopnia ich świętości⁹. Ci, którzy chcą dotrzeć z Dobrą Nowiną do współczesnego człowieka, muszą być Jego świadkami i naśladowcami:

Duszpasterze, świeccy katecheci i wszyscy katolicy zaangażowani w apostołstwo powinni jednak pamiętać, że w dziele tym najbardziej wiarygodną metodą była i pozostaje osobista świętość¹⁰.

Zatem w działalności apostołskiej i ewangelizacyjnej jako priorytet jawi się troska o życie wewnętrzne. Posługa duszpasterska, prowadzenie innych do Boga nie może dokonywać się kosztem własnej doskonałości duchowej. „Prezbiter, świadom specyfiki duchowości księdza diecezjalnego, od początku powinien troszczyć się o absolutnie pierwszeństwo życia duchowego w swojej posłudze”¹¹.

Tożsamość kapłańska wyznacza drogę prezbiterom, na której przewodnikiem jest Chrystus. Prezbiterzy winni nią pójść, naśladowując Chrystusa posłusznego Ojcu, czystego i ubogiego. Synod naucza:

Szczególnie wyrazistym drogowskazem na drodze naśladowania Jezusa i działania *in persona Christi* są rady ewangeliczne, a wśród nich rady posłuszeństwa, czystości i ubóstwa. Prezbiter jest wezwany, aby realizować je w życiu w sposób odpowiadający jego tożsamości kapłańskiej¹².

Celibat kapłański jest znakiem i wyrazem całkowitego oddania się na służbę Chrystusowi i Kościołowi. Prezbiter winien przeżywać jako dar wybór wolności i znak miłości pasterskiej¹³. Posłuszeństwo prezbitera jest zakorzenione w miłości Kościoła i wyraża się w woli służenia mu w strukturze hierarchicznej i w działaniu duszpasterskim, zgodnym z nauczaniem papieża i poleceniami własnego biskupa., pozostając w łączności z prezbiterium¹⁴. Ubóstwo kapłana to umiejętne, zgodne z Ewangelią, korzystanie z dóbr materialnych oraz wieloraka solidarność z ubogimi¹⁵.

⁸ Por. II PSP, s. 231–250.

⁹ Por. J a n P a w e ł II, *Dar i tajemnica*, Kraków 1996, s. 86.

¹⁰ II PSP, s. 243.

¹¹ Tamże. s. 176.

¹² Por. tamże, s. 162.

¹³ Por. tamże, s. 162, 180–181.

¹⁴ Por. tamże, s. 162, 179–180.

¹⁵ Por. tamże, s. 170, 162, 181.

Źródłem uświęcenia, warunkiem rozwoju życia duchowego kapłana jest szafowanie sakramentów świętych i korzystanie z nich, w tym sprawowanie Najświętszej Ofiary:

Powinien mszę św. przeżywać jako centralną chwilę dnia i codziennej posługi, wynik szczerego pragnienia oraz okazję głębokiego i owocnego spotkania z Chrystusem: powinien w sposób szczególny troszczyć się, aby celebrować ją z pobożnością i wewnętrznym udziałem myśli i serca¹⁶.

W trosce o uświęcenie kapłan winien spełniać rozliczne praktyki religijne, które wypracowała w ciągu wieków tradycja liturgiczna oraz pobożność ludowa. W oparciu o to ma wypracować program osobistego codziennego życia modlitewnego. Wśród form modlitewnych należne miejsce trzeba przywrócić liturgii godzin¹⁷.

Szczególną cechą duchowości polskich kapłanów jest miłość do Ojczyzny. W tym względzie duchowieństwo polskie poniosło wielkie ofiary, zarówno w czasie represji hitlerowskich jak i stalinowskich. Zajęło także właściwą postawę w obronie wartości narodowych podczas totalitarnych rządów komunistycznych w Polsce¹⁸.

Życie duchowe nie znosi stagnacji, ale się rozwija albo wygasa. Dlatego potrzebna jest ustawiczna troska o jego rozwój. Jawi się ona w różnych wymiarach formacji.

FORMACJA

U podstaw formacji leży troska o powołania kapłańskie. Powołanie kapłańskie posiada szczególny charakter w kontekście powszechnego powołania. Każdy człowiek jest powołany czyli wezwany przez Boga, który ma wobec każdego swój plan, niejako program wyznaczony do wykonania. Stąd jest ono rzeczywistością, w której spotyka się działanie Boga z działaniem człowieka, gdyż ten ma podjąć realizację planu Bożego. Powołanie jest zarówno aktem miłości ze strony Boga, jak i pozytywną odpowiedzią człowieka. Jest aktem jego wiary i miłości. Zatem w powołaniu spotyka się miłość Boga z miłością człowieka¹⁹ Na tym tle jawi się powołanie kapłańskie. Píše Jan Paweł II:

¹⁶ Tamże, s. 177.

¹⁷ Tamże, s. 176–177.

¹⁸ Por. tamże, s. 165–167.

¹⁹ Por. J. Dyduch, *Wezwani do winnicy i wszczępieni w Chrystusa*, Kraków 1989, s. 15.

Powołanie kapłańskie jest misterium. Jest ono tajemnicą szczególnej wymiany – *admirabile commercium* – pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Człowiek oddaje Chrystusowi swoje człowieczeństwo, by mógł się nim posłużyć jako narzędziem zbawienia. Chrystus zaś przyjmując ten dar, czyni owego człowieka jakby swoim *alter ego*²⁰.

Synod plenarny nie zajmuje się określeniem powołania kapłańskiego. Stwierdza, że znakiem żywotności Kościoła w Polsce są stosunkowo liczne powołania kapłańskie. Biorąc jednak pod uwagę potrzeby różnorodnych form pracy i obecności Kościoła, zarówno w kraju i zagranicą, zwłaszcza na Wschodzie, wciąż odczuwa się niedostatek powołań. Podaje także liczby dotyczące kapłanów diecezjalnych i zakonnych, a także liczbę seminarzystów. W Polsce było w roku 1999 około 30 000 kapłanów, co sprawia, że jeden kapłan przypada na około 1400 wiernych; stawia nas to na 13 miejscu w Europie²¹. Wydaje się, że podana statystyka jest nieco myląca, gdyż nie bierze pod uwagę wieku kapłanów, albowiem w Polsce ta proporcja jest bardzo korzystna; zdecydowana ilość kapłanów należy do młodej i średniej generacji, w niektórych zaś krajach europejskich jest odwrotnie.

Synod szeroko omawia sprawę duszpasterstwa powołań. Troska o budzenie i kształtowanie powołań stanowi podstawowe zadanie Kościoła:

Katecheza i duszpasterstwo młodzieży, życie sakramentalne i modlitewne, a także kierownictwo duchowe winny pomagać młodemu człowiekowi... do odczytania i pielęgnowania powołania życiowego, w tym szczególnie powołania kapłańskiego i do życia konsekrowanego²².

W budzeniu, rozpoznawaniu i kształtowaniu powołań do kapłaństwa decydującą rolę odgrywa rodzina, która ma stwarzać właściwy klimat życia religijnego. Obowiązkiem duszpasterzy jest wspieranie rodzin i młodzieży; prowadzenie katechezy tak, aby nauczyć uczniów odpowiadać na wezwanie Boże. Mają oni świadectwem własnego życia wspierać dzieło powołania, a także blisko współpracować z seminarium duchowym. Utworzony w każdej diecezji ośrodek powołań ma czuwać i koordynować akcję powołaniową. Ważnym elementem tej akcji są: rekolekcje dla maturzystów, modlitwa o powołania kapłańskie, parafialne niedziele powołań, troska o ruch oazowy oraz o inne ruchy i stowarzyszenia młodzieżowe²³.

²⁰ Jan Paweł II, *Dar i tajemnica*, s. 70–71.

²¹ Por. II PSP, s. 20, 168.

²² Tamże, s. 171.

²³ Por. tamże, s. 171–173.

Istotne znaczenie dla ukształtowania powołania kapłańskiego posiada formacja seminaryjna. Tej sprawie synod poświęca dużo miejsca:

Wychowawcy seminaryjni, klerycy i katolicy świeccy winni wciąż uświadamiać sobie, że seminarium duchowne istnieje w tym celu, aby powołanym do posługi prezbiteriatu umożliwić przeżycie doświadczenia formacji, jaką Chrystus dał dwunastu²⁴.

Szczególne znaczenie w działalności seminarium duchownego ma obecność biskupa, który ma przyczyniać się do kształtowania zmysłu Kościoła jako wartości duchowej i duszpasterskiej. Formacja seminaryjna winna mieć charakter integralny, dotyczyć całej osoby, rozmaitych jej aspektów, jej tożsamości. Ma mieć wieloraki wymiar: ludzki, duchowy, intelektualny, pastoralny, kulturowy, zawodowy, wspólnotowy i apostołski. Skuteczność formacji zależy, w dużym stopniu, od właściwej postawy wychowawców. Dlatego należy ich starannie dobrać oraz troszczyć się o ustawiczne podnoszenie ich kwalifikacji. W tym celu należy także tworzyć struktury formacyjne dla wychowawców seminaryjnych i ojców duchowych. Ważną sprawą są kontakty kapłanów i katolików świeckich z wychowawcami seminaryjnymi na temat wychowania alumnów²⁵.

Odpowiedzialny za powołanie, zarówno w okresie seminaryjnym, jak i po święceniach jest sam powołany. Odpowiedzialność ta wzrasta w życiu kapłańskim. Uzasadnieniem formacji po święceniach jest miłość pasterska, która ukazuje kapłanowi odpowiedzialność za Lud Boży i przynagla do jak najowocniejszej jemu służby. Synod przywołuje słowa Jana Pawła II skierowane do biskupów:

Niech miłość i troska pobudzają was do opracowania i realizowania programu stałej formacji duchowej, intelektualnej i duszpasterskiej kapłanów ze wszystkimi jej aspektami²⁶.

Biskup jest odpowiedzialny za formację stałą swojego prezbiterium. Dlatego powinien tworzyć odpowiednie struktury formacyjne, powołać zespół do jej prowadzenia i ustalić jej program. Szczególną opieką należy otoczyć neoprezbiterów, organizując dla nich „rok duszpasterski”. W wielowymiarowej formacji stałej należy zwrócić uwagę na rekolekcje, dni skupienia oraz na formację intelektualną.

²⁴ Tamże, s. 173.

²⁵ Por. tamże, s. 173–176.

²⁶ Tamże, s. 181.

Potrzeba rzetelnej pogłębionej wiedzy teologicznej oraz znajomości metod duszpasterskich wynika z natury i misji kapłaństwa służebnego oraz z sytuacji Kościoła we współczesnym świecie²⁷. Synod wzywa kapłanów do niesienia pomocy tym współbraciom, którzy porzucili posługę kapłańską²⁸. Formacja stała kapłanów wymaga wychowania ich do bezinteresowności, zgodnie z duchem ubóstwa²⁹

WSPÓŁPRACA

Nieodłącznym elementem stałej formacji kapłanów jest kształtowanie ich współpracy z biskupem, z innymi kapłanami, z zakonnikami i osobami świeckimi. Idea współpracy w Kościele została przypomniana i pogłębiona przez sobór watykański II, który postawił podstawowe pytanie: „Kościele, co mówisz sam o sobie?” Odpowiadając na nie, przywołał pojęcie wspólnoty Ludu Bożego. Kościół jest ludem wybranym, ustanowionym i uświęconym przez Boga³⁰. Lud Boży stanowią duchowni, wierni świeccy i osoby konsekrowane; połączeni więzami widzialnymi i nadprzyrodzonymi. Konsekwencją takiego postrzegania Kościoła jest zasada współpracy.

Tę ideę soborową podejmuje synod plenarny:

Kościół jest Ludem Bożym, gdyż podobało się Bogu uświęcać i zbawić ludzi nie pojedynczo... lecz uczynić z nich Lud [...]. Kościół jest komunią, chociaż ogromna większość tych, którzy go tworzą, to ludzie nie znający się i zamieszkujący różne zakątki ziemi³¹.

Trosce o jedność i współpracę przewodzi biskup. On jest widzialnym źródłem i fundamentem jedności w Kościele partykularnym³². On tworzy także wspólnotę kapłańską:

Biskup powinien dolożyć wszelkich starań, aby prezbiterzy i diakoni, uczestnicy komunii i w posłudze mogli w nim widzieć ojca i brata, rozumiejącego ich troski i stawiającego wymagania, którym sam się poddaje³³.

²⁷ Por. tamże, s. 181–182; zob. J. Dyduch, *Formacja intelektualna w świetle adhortacji «Pastores dabo vobis»*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 130:1992 nr 7–9, s. 14 nn.

²⁸ Por. II PSP, s. 182.

²⁹ Por. tamże, s. 170.

³⁰ Por. Y. Congar, *Kościół jako Lud Boży*, „Concilium” 1–10:1965–1996, s. 18.

³¹ II PSP, s. 11.

³² Por. tamże, s. 12.

³³ Tamże, s. 21.

Wymownym znakiem jedności kapłanów jest koncelebra sprawowana wraz z biskupem³⁴.

Praktycznym skutkiem odnowionej i pogłębionej przez Vaticanum II nauki o prezbiterium było powołanie nowego organu diecezjalnego – Rady Kapłańskiej. Jest ona forum wzajemnej współpracy i współdziałania biskupa z prezbiterium diecezjalnym. Biskup korzysta z jej pomocy w pasterzowaniu. Rada wspiera go w prowadzeniu wiernych do zbawienia³⁵. Dokumenty synodu plenarnego zaledwie wspominają o tej ważnej instytucji dla diecezji³⁶.

Prezbiterium diecezjalne stanowi głęboką rzeczywistość teologiczną i prawną Kościoła partykularnego, w którą każdy kapłan jest włączony najpierw przez chrzest, a szczególnie przez święcenia. Kanonicznym wyrazem tych więzów jest inkardynacja³⁷. Kapłani doceniają tę więź:

Polscy księża zachowują poczucie szacunku i posłuszeństwa wobec swoich biskupów, żywią poczucie dumy z przynależności do prezbiterium diecezjalnego, podtrzymują braterstwo kapłańskie³⁸.

Wyrazem tego jest kontynuowanie wspólnoty rocznikowej, wynikającej ze święceń razem przyjętych; wspólne przeżywanie rekolekcji kapłańskich, wizytacji pasterskich, odpustów; udział w uroczystościach kapłańskich takich jak imieniny, jubileusze, a także liczny udział w pogrzebach kapłanów oraz ich rodziców. Szczególnym wyrazem braterstwa i współpracy kapłańskiej są poprawne relacje proboszczów z wikariuszami. Wspólnota „domu i stołu” powinna sprzyjać budowaniu jedności w parafii³⁹.

Ta wzorcowa współpraca kapłanów winna rzutować na całokształt współpracy wiernych świeckich z kapłanami, która najwyraźniej uwidacznia się we wspólnocie parafialnej. Współpraca kapłanów ze świeckimi to podstawowy postulat Vaticanum II: „Po tym zażyłym obcowaniu ze sobą świeckich i pasterzy spodziewać się należy rozlicznych dóbr dla Kościoła”⁴⁰. Tę soborową naukę podejmuje synod plenarny, w szczególności w dokumentach: *Sól ziemi powołanie i po-*

³⁴ Por. tamże, s. 206–207.

³⁵ Por. J. Dyduch, *Kapituła Katedralna i Rada Kapłańska*, „Prawo Kanoniczne” 25:1982 nr 3–4, s. 79.

³⁶ Por. II PSP, s. 22.

³⁷ Por. tamże, s. 62.

³⁸ Tamże, s. 170.

³⁹ Por. tamże, s. 170.

⁴⁰ Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium*, s. 37.

stannictwo świeckich oraz *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*⁴¹. Synod naucza:

Do istoty miłości pasterskiej, świadczonej przez prezbitera, należy pielęgnowanie żywej komunii z wiernymi oddanymi jego pasterskiej pieczy, widzenie w nich współpracowników w dziele ewangelizacji⁴².

Ta współpraca jawi się w sposób szczególny w organizacjach, stowarzyszeniach i ruchach apostołskich. Wśród nich wiodącą rolę odgrywa akcja katolicka⁴³.

Pomimo że współpraca pasterzy ze świeckimi ma podstawowe znaczenie dla życia Kościoła, to jednak posiada ona w wielu przypadkach wielkie braki. Jest wielu kapłanów nieufnych wobec laikatu, postrzegających świeckich wyłącznie jako podmiot duszpasterstwa i ewangelizacji⁴⁴. Między innymi przejawia się to w traktowaniu Rad Parafialnych. Ważnym interesantem współpracy kapłanów ze świeckimi są rady duszpasterskie zarówno diecezjalne jak i parafialne, które w swej działalności mają mieć na uwadze dobro Kościoła⁴⁵. Synod wzywa:

Należy powoływać rady duszpasterskie i ekonomiczne tam, gdzie ich brak i umacniać istniejące. Świeccy winni być zaznajamiani z zasadami współpracy z duszpasterzami w tych gremiach⁴⁶.

Przestrzega także przed pozornym i fasadowym działaniem rad duszpasterskich⁴⁷.

Synod ukazuje „nieodzowną jedność kapłanów i osób konsekrowanych w posłudze w Kościele i wobec Kościoła”⁴⁸. Wzywa także biskupów do akceptacji i popierania charyzmatów życia konsekrowanego, do troski o powołania zakonne; zaś osoby konsekrowane zobowiązuje do gotowości służenia w duszpasterstwie i apostołstwie diecezjalnym. Kapłani diecezjalni i członkowie instytutów życia konsekrowanego „winni utrzymywać przyjazne relacje i dzielić się ze swoimi inicjatywami”⁴⁹.

⁴¹ II PSP, s. 143–188.

⁴² Tamże, s. 162.

⁴³ Por. tamże, s. 152–154.

⁴⁴ Por. tamże, s. 169.

⁴⁵ Por. T. Pierniek, *Podstawy prawne parafialnych rad duszpasterskich*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 1974, s. 91.

⁴⁶ II PSP, s. 154.

⁴⁷ Por. tamże, s. 22.

⁴⁸ Tamże, s. 160.

⁴⁹ Tamże, s. 184.

POŚLUGA NAUCZANIA

Kapłani zakonni i świeccy współpracują w dziele ewangelizacji. Wszyscy oni uczestniczą w posłudze nauczania, dzięki której Kościół żyje i rozwija się. Niezwykle ważną rolę, zgodnie z nauczaniem *Vaticanum II*, odgrywają w tym dziele kapłani:

Ponieważ zaś nikt nie może być zbawiony, jeśli by w pierw nie uwierzył, prezbiterzy jako współpracownicy biskupów, mają przede wszystkim obowiązek przepowiadania wszystkim Ewangelii Bożej, aby wypełniając nakaz Pana: Idąc na cały świat, głosić Ewangelię wszelkiemu stworzeniu (Mk 16, 15), tworzyli i pomnażali Lud Boży⁵⁰.

To nauczanie przejmuje synod plenarny, który wzywa do nowej ewangelizacji. Nie oznacza ona przepowiadania jakiejś „nowej” Ewangelii, ani takiej jej interpretacji, która zmieniałaby jej radykalizm. Nowa ewangelizacja jawi się jako nowy zapal w głoszeniu Ewangelii przy użyciu nowych sposobów ewangelizowania i uwzględnieniu nowej sytuacji jej słuchacza⁵¹. Jeśli tak postrzegana ewangelizacja jest zadaniem wszystkich wyznawców Chrystusa, to tym bardziej kapłana. Jego miłość pasterska sprawia, że przyjmuje słowa Boże z uległością i „na klęczkach” i wypracowuje to, co nazywa św. Paweł „zmysłem Chrystusowym”. Taka postawa „rodzi świadomość, że słowa, które głosi, nie są jego, lecz należą do tego, który go posłał”⁵². Konsekwencją tego jest odpowiedzialność kapłana za dar prawdy Bożej zawartej w Objawieniu, przejawiająca się nie tylko jej poprawnym przepowiadaniem, ale także świadectwem życia. Spełniając posługę nauczania, kapłani winni nauczać nie swojej mądrości, lecz odwiecznych prawd Bożych⁵³.

Podstawową formą tej posługi jest katechizacja:

Prezbiter, będąc nauczycielem i wychowawcą wiary, powinien dążyć do tego, aby katecheza była pierwszorzędną częścią wychowania chrześcijańskiego w rodzinie, nauczaniu religijnym, formacji ruchów apostoelskich itd.⁵⁴

Synod z radością przyjmuje fakt, że po latach rządów komunistycznych – katechizacja powróciła do szkół polskich. Stawia to nowe zadania przed katechetami, w szczególności przed kapłanami. Mają oni nie tylko katechizować:

⁵⁰ Dekret soborowy *Presbyterorum ordinis*, 4.

⁵¹ Por. II PSP, s. 15–16.

⁵² Tamże, s. 161.

⁵³ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, s. 215–216.

⁵⁴ II PSP, s. 179.

Szczególnie duszpasterze zatrudnieni w szkole powinni chętnie podejmować dialog ze środowiskami nauczycielskimi, uczestniczyć w okresowych spotkaniach z rodzicami i w radach pedagogicznych oraz współorganizować uroczystości religijne i szkolne, a także pielgrzymki i wycieczki⁵⁵.

Katechizacja szkolna wymaga uzupełnienia i pogłębienia w katechezie parafialnej⁵⁶. W kaznodziejstwie obowiązuje prezbitera posłuszeństwo wobec objawienia i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. „Dlatego głoszenie homilii lub kazania nie może sprowadzić się do przekazywania własnych myśli i wyjaśnień o charakterze psychologicznym czy socjologicznym”⁵⁷.

Swoiste zadanie stawia synod przed duszpasterzami w dziedzinie kultury i środków społecznego przekazu, na przykład popierania inicjatyw zmierzających do założenia i wydawania pisma parafialnego⁵⁸. Wzywa ich także do popierania szkół katolickich⁵⁹. Kapłani ponoszą odpowiedzialność za misyjną działalność Kościoła: „Obowiązek formowania Kościoła z natury swej misyjnego, żyjącego duchem misyjnym i otwartego na misję, spoczywa przede wszystkim na kapłanach”⁶⁰. Spełnianie posługi nauczania jest nieodzowne dla pełnienia misji uświęcenia.

POŚLUGA UŚWIĘCENIA

Misja uświęcenia, w szczególniejszy sposób, jawi się w posłudze sakramentalnej, sprawowanej przez kapłanów. „Działanie *in persona Christi* najpełniej wyraża się w posłudze sakramentalnej”⁶¹. Centralne znaczenie w posłudze sakramentalnej posiada msza święta:

W Najświętszej bowiem Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła [...], inne zaś sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą eucharystią i do niej zmierzają – powtarza synod plenarny za *Vaticanum II*⁶².

Wzywa także kapłanów do częstego, a nawet codziennego sprawowania Eucharystii i do troski o celebrowanie jej z pobożnością i we-

⁵⁵ II PSP, s. 58.

⁵⁶ Por. tamże, s. 59.

⁵⁷ Tamże, s. 178.

⁵⁸ Por. tamże, s. 110–113; 116–117; 121–122.

⁵⁹ Por. tamże, s. 60

⁶⁰ Tamże, s. 131.

⁶¹ Tamże, s. 161.

⁶² Tamże, s. 194.

wnętrznym zaangażowaniem. Przestrzega przed niedbalstwem, pośpiechem i powierzchownością. „Kto nie troszczy się o poprawną celebrację stanowi natomiast pierwszą ważną katechezę o Najświętszej Ofierze”⁶³. Z Ofiary Eucharystycznej, jak ze źródła wypływa udzielenie Komunii Świętej oraz obowiązek Adoracji Najświętszego Sakramentu, w którym Chrystus jest prawdziwie, rzeczywiście, substancjalnie i trwale obecny. Szafarze powinni przestrzegać wszystkich przepisów i zwyczajów odnoszących się do przygotowania do mszy świętej, udzielania i przyjmowania komunii świętej, dziękczynienia oraz pogłębiać znajomość teologii Eucharystii i przepisów Kościoła na jej temat⁶⁴.

Synod podkreśla odpowiedzialność prezbiterów za sprawowanie sakramentów pokuty i pojednania, przyjmując postawę miłosiernego i przebaczącego Chrystusa:

Kościół nieustannie przypomina spowiednikom, że są oni sługami Bożego przebaczenia, nie zaś panami. Udzielając sakramentu pokuty wypełniają posługę Dobrego Pasterza, który szuka zagubionej owcy; samarytanina, który opatruje rany; sędziego, którego sąd jest sprawiedliwy, a równocześnie miłosierny⁶⁵.

Kościół przez prezbiterów umacnia chorych przez sakrament namaszczenia, ofiarując im wsparcie i umocnienie w ciężkiej chorobie, a niejednokrotnie w przejściu do wieczności⁶⁶. Przez sakramentalia kapłan uświęca różne momenty codziennego życia wiernych⁶⁷. Duszpasterze są przewodnikami wiernych przez rok liturgiczny, przypominający i uobecniający różne wydarzenia z historii zbawienia. Winni troszczyć się o należyte przygotowanie wiernych do przeżycia uroczystości i okresów, zmierzających do uświęcenia czasu⁶⁸. Ważna rola przypada kapłanowi odprawiającemu pogrzeb: „Sprawując obrzędy pogrzebowe kapłani winni mieć szczególny wzgląd na tych, którzy uczestniczą w pogrzebie i słuchają Ewangelii...”⁶⁹.

Wielką wagę przywiązuje synod do pobożności maryjnej, różnych praktyk religijnych związanych z kultem maryjnym. Można tu wymienić: modlitwę różańcową, Anioł Pański, godzinki, nabożeństwa majowe i październikowe, apel jasnogórski, koronacje obrazów i figur

⁶³ Tamże, s. 177.

⁶⁴ Por. tamże, s. 194, 205–206.

⁶⁵ Tamże, s. 196; por. s. 195.

⁶⁶ Por. tamże, s. 196–197.

⁶⁷ Por. tamże, s. 197–198.

⁶⁸ Por. tamże, s. 211–212.

⁶⁹ Tamże, s. 212.

Matki Bożej, roraty, nabożeństwa fatimskie, procesje, a zwłaszcza pielgrzymki do sanktuariów maryjnych⁷⁰. Synod dowartościowuje kult świętych, których należy w duszpasterstwie ukazywać jako wzory osobowe w dążeniu i osiągnięciu świętości⁷¹.

Synod ukazuje szeroką gamę możliwości w spełnianiu posługi uświęcania, prezentując zarówno kult liturgiczny, jak i różne formy pobożności ludowej. W ten sposób odzwierciedla w polskim prawodawstwie partykularnym przepisy *Kodeksu prawa kanonicznego*, zwłaszcza kan. 834, § 1: „Zadanie uświęcania wypełnia Kościół w szczególny sposób przez świętą liturgię”, oraz kan. 839, §1: „Zadanie uświęcania wypełnia Kościół także przy pomocy innych środków, czy to przez modlitwy..., czy to przez dzieła pokuty i miłości”.

POŚLUGA PASTERZOWANIA

Prezbiter duszpasterzuje, spełniając posługę nauczania i uświęcania. Oprócz tego Kościół powierza mu zadanie kierowania wiernymi na drodze do zbawienia. Synod plenarny naucza:

Miłość pasterska objawia się szczególnie w posłudze prezbitera polegającej na kierowaniu powierzoną mu przez biskupa wspólnotą kościelną⁷².

Spełnienie tego zadania winno odznaczać się postawą służby Ludowi Bożemu, wyzbyciem się pychy i mentalności posiadacza czy właściciela. Pasterzowanie to *ars artium*, którą wyróżniali się święci pasterze, jak np. św. Jan Vianney, św. Jan Bosco, św. Wincenty à Paulo, św. Maksymilian Kolbe i wielu innych⁷³.

Podstawową strukturą duszpasterską jest parafia. Tam kapłani w sposób szczególniejszy spełniają urząd Chrystusa – Pasterza i Głowy, stosownie do posiadanych uprawnień. Parafia to wspólnota wiary, kultu Bożego i miłości. Synod naucza:

W parafiach jednak koncentruje się życie religijne wiernych. Dlatego coraz częściej Urząd Nauczycielski widzi w nich niejako ostateczne umiejscowienie Kościoła⁷⁴.

Parafia nie jest Kościołem partykularnym, gdyż kierujący nią proboszcz, duszpasterz, czyni to w imieniu biskupa: „Parafia jest

⁷⁰ Por. tamże, s. 271–272, 277.

⁷¹ Por. tamże, s. 239, 244.

⁷² Tamże, s. 161.

⁷³ Por. tamże, s. 161, 178.

⁷⁴ Tamże. s. 13.

określoną wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi” (kan. 515, § 1 KPK). Proboszcz – własny pasterz jest odpowiedzialny za zorganizowanie duszpasterstwa zgodnie z przepisami prawa powszechnego i partykularnego oraz z rozporządzeniami biskupa. Jego zadaniem jest nie tyle „rządzenie”, ile „pasterzowanie”⁷⁵. Parafia jest od wieków sprawdzoną strukturą Kościoła, którą należy nadal pozostawić. Niemniej jednak wymaga ona odnowy. Synod podaje program ożywienia życia religijnego w parafii:

Należy usilnie starać się o kształtowanie modelu parafii jako wspólnoty wspólnot... Podkreśla się w nich, że w kształtowaniu tego modelu wielką rolę mogą odgrywać kościelne wspólnoty podstawowe, czyli wspólnoty sąsiedzkie, w których z Pismem Świętym w rękę ludzie głębiej poznają swoją wiarę i przeżywają swoje chrześcijaństwo⁷⁶.

Do odnowy parafii mają przyczynić się rady parafialne. *Kodeks prawa kanonicznego* zobowiązuje do tworzenia parafialnych rad ekonomicznych oraz zaleca powoływanie rad duszpasterskich. Ich istnienie jest nakazane w niektórych diecezjach przez prawodawstwo partykularne, np. w archidiecezji krakowskiej. Rady parafialne są miejscem dialogu i instytucjonalnej współpracy duszpasterskiej ze świeckimi, a nie roszczeń i wzajemnych pretensji. Tej współpracy może posłużyć także forum parafialne, którego strukturę i zadania określi biskup diecezjalny⁷⁷. Synod wyraża nadzieję:

Można jednak ufać, że z biegiem lat... parafia – świadomie realizujące proces odnowy – staną się wspólnotami wspólnot, prawdziwymi ojczyznami ducha i wiary, które będą przyciągały także zagubionych, oszukanych i poszukujących⁷⁸.

Na tle ogólnego duszpasterstwa parafialnego synod podaje program różnych duszpasterstw specjalistycznych, mających na uwadze poszczególne stany czy grupy, zwłaszcza zawodowe. Najwięcej miejsca poświęca duszpasterstwu małżeństw i rodzin. Duszpasterstwo to wymaga odrębnego omówienia w oparciu o dokument synodalny:

⁷⁵ Por. E. Sztafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 205–206.

⁷⁶ II PSP, s. 22.

⁷⁷ Por. tenże, s. 23, 27.

⁷⁸ Tamże, s. 27.

„Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie”⁷⁹. Synod wzywa do odnowy duszpasterstwa akademickiego:

W Kościele w Polsce należy podjąć głębszą refleksję nad poszukiwaniem nowych form pracy duszpasterskiej w środowisku akademickim. Powinny zostać także stworzone nowe struktury organizacyjne tej pracy⁸⁰.

Synod pochwała rozwijające się, w ostatnich latach w Polsce, duszpasterstwo twórców kultury, obejmujące również dziennikarzy prasy, radia i telewizji⁸¹.

Synod podkreśla: „Posługa charytatywna jest częścią funkcji pasterskiej Kościoła, a jej podmiotem są wszyscy należący do Kościoła”⁸². Wśród nich szczególna rola przypada kapłanom. Synod prezentuje program działalności charytatywnej Kościoła w Polsce i związaną z nią odpowiedzialność kapłanów w dokumencie: *Posługa charytatywna Kościoła*⁸³. Sprawa ta wymaga odrębnego omówienia.

W całokształt posługi pasterskiej kapłanów wchodzi też troska o dobra materialne wspólnot, którymi kierują:

Ksiądz, włączony w życie wspólnoty i odpowiedzialny za nią, winien dawać także świadectwo całkowitej przejrzystości w rozporządzaniu dobrami wspólnoty⁸⁴.

Dysponując majątkiem wspólnoty, kapłan winien uwzględniać jej dobro, pomoc ubogim, a także cele diecezjalne i ogólnokościelne. Na te cele winien przeznaczyć także część własnych dochodów.

* * *

II Polski Synod Plenarny podjął zadanie ponownego odczytania nauczania soboru watykańskiego II po to, aby wierni mogli jeszcze dokładniej poznać jego wskazania i je realizować. W tym dziele odnowy życia religijnego ważną rolę odgrywają kapłani. Warto zatem poznać synodalny program odnowy życia i posługi kapłanów, który próbuje ukazać prezentowany tekst.

⁷⁹ Por. tamże, s. 29–48.

⁸⁰ Tamże, s. 60.

⁸¹ Por. tamże, s. 113.

⁸² Tamże, s. 225.

⁸³ Tamże, s. 217–229.

⁸⁴ Tamże, s. 179.

VITA E SERVIZIO DEI SACERDOTI
NELLA LUCE DEL SECONDO SINODO PLENARIO DELLA POLONIA

Riassunto

Il II Sinodo Plenario della Polonia scelse come suo motto le parole: "Con messaggio del Concilio nel Terzo Millennio". Questo significa, che lo scopo principale del Sinodo Plenario è la rilettura del Vaticano II, perchè il Popolo di Dio della Polonia partecipi alla sua ricchezza. I sacerdoti devono compiere il ruolo principale in questo lavoro. Per assolvere questo compito loro devono rinnovare la loro vita e il loro servizio. Il programma del rinnovamento si trova nei documenti del Sinodo. Nostro articolo analizza questo programma.